

KÜLTÜREL PEYZAJ DEĞERLERİNİN ÖNEMİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA; ŞİRİNCE (İZMİR) ÖRNEĞİ

Selvinaz Gülçin Bozkurt¹

¹Fenerbahçe Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: gulcin.bozkurt@fbu.edu.tr

Özet: Kültürel miras alanlarının yönetimi son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmıştır. Özellikle tarihi ve kültürel açıdan zengin kültürel peyzaj alanları kentsel kimlik ve sürdürülebilirlik açısından yerel ve tüzel yönetimler tarafından öncelikli olarak korunmaya başlanmıştır. Bu nitelikleri taşıyan ve çalışma alanı olarak seçilen Şirince'nin de kültürel peyzaj özelliklerinin belirlenmesi, korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan yöntem ise Şirince'ye tarihi süreçte değer katan ve kimlik kazandıran kültürel değerlerin belirlenmesine dayanmaktadır. İlk aşamada konuyla ve alanla ilgili literatür araştırması yapılmış, daha sonra bu değerlerin bölge açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri (GZTF) analiz edilmiştir. Bu analizlerde; Şirince'nin kültürel kaynaklar açısından çok önemli değerlere sahip olduğu belirlenmiştir. Ancak bu değerlerin süreç içerisinde değişim ve bozulmaya maruz kaldığı, özellikle tarımsal faaliyetler ile geleneksel konutların giderek terk edildiği ve yerini turizm faaliyetlerine bıraktığı görülmüştür. Sonuç olarak çalışmada Şirince'nin kültürel peyzaj değerlerinin önemi belirlenmiş ve bu değerlerin korunarak kullanımına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, kültürel peyzaj, kırsal peyzaj, sürdürülebilirlik, Şirince

A RESEARCH ON THE IMPORTANCE AND SUSTAINABILITY OF CULTURAL LANDSCAPE VALUES; EXAMPLE OF ŞİRİNCE (İZMİR)

Abstract: Management of cultural heritage sites has become more and more important in recent years. Especially the culturally rich cultural landscape areas have started to be protected primarily by local and legal administrations in terms of urban identity and sustainability. Determining, preserving and sustaining the cultural landscape characteristics of Şirince, which has these qualities and has been chosen as a working area, constitutes the main purpose of this study. The method used in the study is based on the determination of cultural values that add value and identity to Şirince in the historical process. In the first stage, a literature search was conducted on the subject and the field, and then the strengths and weaknesses of these values in terms of the region and their opportunities and threats (GZTF) were analyzed. In these analyzes; It has been determined that Şirince has very important values in terms of cultural resources. However, it was observed that these values were subject to change and deterioration in the process, especially agricultural activities and traditional residences were gradually abandoned and replaced by tourism activities. As a result, the importance of the cultural landscape values of Şirince was determined in the study and suggestions for the preservation of these values were presented.

Keywords: Cultural heritage, cultural landscape, rural landscape, sustainability, Şirince

Geliş:27.04.2021 **Kabul:**28.06.2021 **Online Yayın:**30.06.2021

***Sorumlu Yazar:** Selvinaz Gülçin BOZKURT

Fenerbahçe Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Mail adresi,

ORCHID ID:0000-0003-0775-2005

ISSN 2687-2366 **Araştırma Makalesi**

Atf Bilgisi / Reference Information

Bozkurt S.G. (2021). Kültürel Peyzaj Değerlerinin Önemi ve Sürdürülebilirliği Üzerine bir Araştırma; Şirince (İzmir) Örneği. PAUD- Peyzaj Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Cilt:3, Sayı 1 Yaz 2021, s. 19 – 27.

1.Giriş

Kültürel peyzaj alanları üstün evrensel değer taşıdıkları gerekçesiyle Dünya Mirası Listesi'nde korunmaları hız kazanmıştır. Bu alanlar kırsal ve kentsel peyzaj alanları olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. 1992 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası Sözleşmesi'ne kültürel peyzaj tanımının eklenmesi, kültürel peyzaj alanlarının korunması konusunda bir dönüm noktası olmuştur. UNESCO kültürel peyzajları, "doğa ve insanın ortak eseri olan ve doğal çevre koşullarının verdiği fiziksel kısıtlar ve/veya olanakların, içsel ve dışsal sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerin altında, insan topluluklarının ve yerleşimlerin zaman içerisindeki evrimini gösteren alanlar" olarak tanımlamaktadır (UNESCO 2015). UNESCO'nun belirlediği kültürel peyzaj alanları,

- Açıkça tanımlanabilen kültürel peyzaj alanları,
- Organik olarak gelişmiş kültürel peyzaj alanları (gelişimini tamamlamış ve gelişimi devam eden) ve
- Yardımcı kültürel peyzaj alanlarıdır.

Uluslararası ICOMOS tarafından 2001 yılında "tarihi köylerimizi koruyalım", 2007'de "kültürel peyzajlar ve doğa anıtları", 2010 yılında ise "tarım mirası" olarak seçilen Anıtlar ve Sitler Günü temaları incelendiğinde, kültürel peyzaj alanları ve köylerin korunmasının ön plana çıktığı görülmektedir.

Amerikan Milli Park Servisi kırsal ve tarihi özelliğini koruyan kültürel peyzajları "kırsal tarihi peyzajlar adı altında tarihsel olarak insanlar tarafından kullanılmış veya insan etkisiyle değişmiş ve şekillenmiş ve bu durumun bölgenin arazi kullanımı, bitki örtüsü, yapılaşması, yollar ve su yolları ve doğal özellikleri ile önemli bir yoğunluk, bağlantı ve süreklilik sağladığı coğrafî alanlar olarak" tanımlamıştır (McClelland ve ark. 1999). ICOMOS ve IFLA ise kırsal peyzajları şu şekilde tanımlamıştır; dinamik ve yaşayan canlı bir sistem olan kırsal peyzajlar, geleneksel yöntemlerle, tekniklerle, birikmiş bilgiyle ve kültürel alışkanlıklarla oluşmuş ya da üretime dönük geleneksel yaklaşımların değiştiği tüm kırsal bölgeleri kapsamaktadır (ICOMOS ve IFLA 2017). Milli Park Servisi, kırsal tarihi peyzajların genel olarak tarım, endüstri, denizcilik faaliyetleri, ulaşım sistemleri, göç yolları, doğal rezervler gibi korunan alanlar, törensel veya dini faaliyetlerle ilişkili alanlar gibi çeşitli kullanımlarla ilişkili olan türleri bulunduğundan bahsetmektedir (McClelland ve ark. 1999). Bu alanların ayrıca yapılar, endüstri yapıları, objeler, tasarlanmış peyzajlar ve arkeolojik alanlar da içerebileceğini belirtmektedir.

Amerikan Milli Park Servisi tarafından ulusal tescil listesine alınan kırsal alanlar için dört farklı kriter belirlenmiştir (McClelland ve ark. 1999): *Kriter a)* Tarihsel dokuya katkı sağlayan önemli tarihi olaylarla ilişkili alanları içermektedir. Tarihsel

olaylar kısa süreli savaş, müzakere, antlaşma vb olaylar olabileceği gibi peyzajı uzun zamandır etkileyen çiftçilik faaliyetleri de olabilmektedir. *Kriter b)* Tarihte önemli olan kişi veya kişilerle ilişkili olan yapılar veya alanlara uygulanmaktadır. *Kriter c)* Yüksek sanatsal değere sahip veya bir bütün olarak belirli bir değeri temsil eden, belirli bir tür, dönem veya yapıım tekniğinin özelliklerini yansıtan alanlar için uygulanır. *Kriter d)* Tarih öncesi ya da tarih için önemli olan bilgileri vermiş ya da vermesi muhtemel olan değerler için geçerlidir. Yüze y veya yeraltı kalıntılarının tarımsal veya endüstriyel arazi kullanımları, yerleşim düzenleri veya tören gelenekleri hakkında bilgi sağlayabileceği düşünülmektedir (Güler, 2019). Unesco ve Milli Park Servisi'nin bu sınıflandırmasına göre araştırmamıza konu olan şirince köyü bir kırsal tarihi peyzaj alanı olup "gelişimi devam eden organik kültürel peyzajlar" kategorisinde yer almaktadır.

Bu konuda Türkiye'de ve şirince özelinde yapılan çalışmalar bu çalışmanın literatür verilerini oluşturmuştur. Bu çalışmalardan Akdoğan (2007) tarafından yapılan "şirince Köyü Yönetim Planı" adlı çalışmada şirince için bir yönetim planı hazırlanmış ve bu planda alanın yönetim sorunları ve hedefleri için temel oluşturacak gerekli araştırma ve analizler yapılmıştır. Semenderoğlu ve Oban (2007)'in "şirince'de kültürel turizmin gelişimi adlı" çalışmada ise doğal ve kültürel kaynakların turizme olan katkıları incelenmiştir. Kılıçaslan vd., (2012)'nin "Kentsel sit yerleşimlerinde dış mekan yaşantısının değerlendirilmesi: şirince köyü, Selçuk" adlı çalışmada şirince köyünün dış mekan yaşantısı irdelenmiş ve dış mekan yaşantısının korunmasına yönelik öneriler getirilmiştir. Kaya (2012)'nin "şirince köyü örneğinde kırsal mimari mirasın kırsal turizmin gelişmesine katkısının tartışılması" adlı çalışmasında şirince'nin kırsal mimari mirasının kırsal turizme olan katkısı incelenmiştir. Nemutlu vd.(2012)'nin "Türkiye'deki Suğla Gölü'nün kültürel peyzaj değerlerinin belirlenmesi" adlı çalışmada Suğla Gölü (Konya, Türkiye) ve çevresinin kültürel değer bakımından zengin kültürel peyzaj değerleri belirlenmiş ve geleceğe yönelik bir yönetim yaklaşımı geliştirilmiştir. Tekdamar (2017)'in "Tarihi ve arkeolojik mirasın sürdürülebilirliği bağlamında kültürel peyzaj koridorlarının planlanması ve tasarımı: Amasra örneği" adlı çalışmasında Amasra'nın doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin bölgesel açıdan önemi belirlenmiştir.

Öztürk ve Nemutlu (2018)'nin "Kültürel peyzaj değerlerinin kentsel tasarımı kullanımı: Lapseki (Çanakkale) ilçesi örneği" adlı çalışmada Lapseki ilçesine tarihi süreçte değer katan ve kimlik kazandıran kültürel değerler belirlenmiştir. Koca (2019)'nin "Geleneksel şirince evlerinin sürdürülebilir inşaat ilkelerine göre

değerlendirilmesi” adlı çalışmasında kültürel mirasın korunmasının önemi vurgulanmış ve Şirince’nin geleneksel evlerinin sürdürülebilirliğine yönelik inşaat önerileri getirilmiştir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kültürel peyzaj alanlarının karşı karşıya kaldığı tehditler, bu alanların varlığının insanlığın ve dünyanın geleceği için öneminin ve sürdürülebilir gelişimle olan bağının anlaşılması sebebiyle korunmaları büyük önem taşımaktadır.

Bu nedenle kültürel peyzajın önemi ve sürdürülebilirliğine yönelik yapılan bu çalışmada, Şirince’nin tarihi ve kültürel özellikleri belirlenerek, alanın sahip olduğu güçlü ve zayıf yönleri ile gelişimini etkileyecek fırsat ve tehditleri sorgulanmış

ve kültürel peyzaj özelliklerinin korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

2.1 Materyal

Çalışmanın ana materyalini İzmir’in Selçuk ilçesine bağlı Şirince köyü ve orada yer alan kültürel peyzaj değerleri oluşturmaktadır. Şirince, Anadolu’nun Ege kıyılarına yakın, geleneksel dokusunu kırsal yaşam tarzıyla birlikte koruyan küçük bir köydür. İzmir’e bağlı Selçuk ilçesine 8 km uzaklıkta, denizden 15 km içeride yaklaşık 350-400 m yükseklikte konumlanan bir dağ köyüdür (Semenderoğlu ve Oban 2007).

Şekil 1. Şirince'nin Türkiye'deki coğrafi konumu (Anonim, 2019-2021)

Köyün güney ve doğu sınırlarında tepeler yer almaktadır. Kuzey tarafında bir ova, batısında ikinci bir vadi bulunmaktadır. Vadideki nehir yatağı, köyü iki mahalleye ayıran doğal bir sınırdır. Köy, birinci derece deprem bölgesinde yer almaktadır (Akdoğan 2007).

Şirince köyü doğal koşulların uygun olması ve savunmaya elverişli konumu nedeniyle M.S. V. yy'dan beri devamlı yerleşim alanı olmuştur. Eski adı Kırkınca-Çirkince olan Şirince, dağlık ve savunmaya uygun arazi yapısı, vadi tabanındaki bereketli toprakları, sulak ve havadar doğasıyla bir yamaç yerleşimi olarak gelişmiştir (Akyüz 1995). Yazılı belgeler, köyün 14. yüzyıla kadar olan tarihini göstermektedir.

19. yüzyılda Osmanlı yönetimi altında bulunan bir Rum köyü olan Şirince'nin yerli halkı, Lozan Antlaşması'nın eki olan, 30 Kasım 1923 tarihinde imzalanıp yürürlüğe giren ve İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri'ni kapsam dışı tutan “Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol” ile Yunanistan'a zorunlu göçe tabi tutulmuştur (Anonim 2012-2016). Rumların boşalttığı köye Kavala ve Selanik'ten gelen mübadiller yerleşmiştir. Mübadeleden sonra bir Türk yerleşimi olan Şirince, 1926-1935 tarihleri arasında İzmir Valisi olan Kazım Dirik Paşa'nın “Böyle güzel bir yer çirkin olamaz, olsa olsa Şirince

olur” demesi üzerine bugünkü adını almıştır (Tül 1997'e atfen, Kaya 2012).

Tarihi M.Ö. 5. yüzyıla dayanan Şirince yerleşiminin sahip olduğu sivil mimari örnekler günümüzde yerleşimin silüetini oluşturmakta ve kent dokusunun önemli imaj noktaları olarak varlığını sürdürmektedir (Kılıçaslan ve ark. 2012). Günümüzde köy, 19. yüzyılın yaşam koşullarını yansıttığı, yerleşmenin geleneksel yapısı ve bu alana yerleşen geleneksel evlerin mimari özellikleri nedeniyle 1984 yılında “Tarihi Yer” olarak belirlenmiştir. 20. yüzyılın başlarında Şirince'nin (tamamı Yunanlı) nüfusu 4000-7000, ev sayısı 1100-1800 (Akdoğan, 2007) arasında iken, 30 Ocak 1923'te Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi sonrasında köyün nüfusu giderek azalmış ve günümüzde bu sayı 2020 yılı verilerine göre 477 (Anonim 2020) olarak belirlenmiş, tescilli tarihi bina sayısı ise 137 olarak belgelenmiştir (Anonim 2002). Şirince'nin nüfusunun azalmasının en önemli nedenlerinden biri tamamen turizme odaklanmış olmasıdır. Geçmiş yıllarda tarımsal faaliyetler yaygınken, son on yılda turizm faaliyetleri giderek daha popüler hale gelmiştir. Bu dönemde önemli miktarda geleneksel yapı yeniden işlevlendirilmiş ve bazı binalar turistik amaçlı olarak yeniden inşa edilmiştir. Yine de Şirince'nin turizmi yaz sezonu dışında ağırlıklı olarak hafta sonu turizmine bağlıdır. Bu nedenle gençlerin çoğu, Şirince'de

düşük sezonda yakın yerleşim yerlerinde yaşamayı tercih etmektedir.

Dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan Şirince ve çevresinde kuvarsit, şist, mikaşist ve mermerlerden oluşan metamorfik araziler yer almaktadır. Tamamen deniz etkisine açık olan yörede tipik bir Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışlar ise serin ve yağışlıdır. Yöre bitki coğrafyası açısından Akdeniz vejetasyon kuşağında olup doğal vejetasyon genel olarak sıcaklık ve ışık istekleri yüksek kuraklığa dayanıklı kızılçam ormanları ile kızılçamların tahrip edildiği alanlarda maki ve garig vejetasyonu ile karakterize edilmektedir. Yüksek ve nemli rüzgarlara bakan yamaçlarda ise kestane ağaçlarına rastlanmaktadır (Semenderoğlu ve Oban 2007). Köyün en önemli tarımsal ürünü üzüm, zeytin ve incirdir.

2.2 Yöntem

Çalışma yöntemi alanın mevcut kullanımlarının ve kültürel kaynaklarının analizi ve elde edilen verilerin sentezlenerek yorumlanmasına dayanmaktadır. Şirince'nin kültürel peyzaj değerlerini ortaya koymak için öncelikli olarak teorik araştırma ve literatür araştırması yapılmıştır. Daha sonra gözlem ve görüşme yoluyla veriler elde edilmiş ve alandan fotoğraflar çekilmiştir.

Son olarak alanın kültürel peyzaj değerlerinin güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehditlerini ortaya koyan GZTF analizi uygulanmıştır. Bu veriler ışığında sorunlar irdelenmiş ve bazı öneriler sunulmuştur.

3. Bulgular

Önce Küçük Menderes havzasında kurulmuş, sel felaketleri nedeniyle daha yüksekte yer alan bugünkü Şirince'ye taşınmış olan köy, genel çizgileriyle 1922'den önceki özelliklerini halen yansıtmaktadır (Sayın 1997) (Şekil 2-a). Köyün en ilgi çekici yapıları girişte yer alan, halk arasında Aşağı Kilise olarak da bilinen Aziz Demetrius Kilisesi ve Yukarı Kilisedir. Aziz Demetrius Kilisesinin karşısında düzlükte yer alan ve günümüzde restoran olarak kullanılan eski okul binası bulunmaktadır. Bu konumdan bakıldığında Şirince'nin meyve bahçeleri, dik eğimli arazisi, beyaz badanalı ve kiremit örtülü geleneksel konutlarından oluşan panoraması tam olarak izlenebilmektedir. Köyün merkezi vadi tabanında konumlandırılmış olup iki tane meydanı bulunmaktadır. Bunlar; Çınarlı ve Çeşme Meydanıdır.

Genellikle iki katlı olan Şirince evleri topoğrafyaya uygun bir şekilde konumlandırılmış olup birbirlerinin görüşünü, güneşini ve havasını kesmemektedir. Geleneksel evler, beyaz badanalı cephe ve diğer kapı veya pencere gibi özellikleri

ile ortak bir dil oluşturmakta ve alanın karakteristik dokusunu meydana getirmektedir. Geçmişin ve kırsal kültürün izlerini taşıyan bu evler, yerel halkın günlük yaşantısını, sosyal ilişkilerini ve alışkanlıklarını yansıtmaları bakımından önemli bir kimlik değeri taşımaktadır. Bu özellikleriyle korunmuş ve yaşayan bir köy olarak örnek teşkil etmektedir.

Şirince Köyü'nün kültürel peyzaj dokusunu koruyarak sürdürülebilirliğinin sağlanması bu çalışmanın en önemli amaçlarından biridir. Bu nedenle araştırma alanının kültürel peyzaj değerleri şu başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

- **Tarihi ve arkeolojik değer:** Şirince

bir bütün olarak geçmiş hakkında başka hiçbir kaynaktan elde edilemeyen bilgiler vermektedir. Tarihi evler, 19. yüzyılın yaşam koşullarını ve yapım tekniklerini yansıtmaktadır. Ayrıca mübadele ile ilgili olaylardan dolayı tarihi bir değere de sahiptir.

Şirince'nin tarihi değerini artıran en önemli faktör alanın yerleşim yeri ve çevresinin tarihi sit alanı olarak belirlenmiş olması ve birçok yapının tarihi yapı olarak tescil edilmiş olmasıdır. 19. yüzyılda Şirince Köyü içinde 1800 civarında yapının bulunduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde köyde taşınmaz kültürel varlık olarak kayıtlı 137 tane yapı bulunmaktadır (Anonim 2002). Bu kültürel varlıklar şunlardır (Şekil 2-b); St. Demetrius ve St. John Kiliseleri (Şekil 2-d), 1 çeşme, 1 geleneksel zeytinyağı fabrikası, 1 fırın, 1 ilkokul (Restoran olarak kullanılmaktadır), 7 mağaza ve 124 geleneksel evdir (Şekil 2-c,e).

Bilimsel değer: Geleneksel evler, bölgenin yerel mimarisi hakkında bilgi vermektedir. Şirince evleri genellikle yerel yapı malzemeleri ile inşa edilmiş, doğaya ve çevresindeki yapılara saygılı bir konut tipidir. Ancak turizm taleplerinden kaynaklanan bazı modern müdahaleler ve uygulamalar yapıların kültürel dokusunu bozmuştur. Bu da alanın bilimsel değerini olumsuz yönde etkileyen bir etmen olarak tespit edilmiştir.

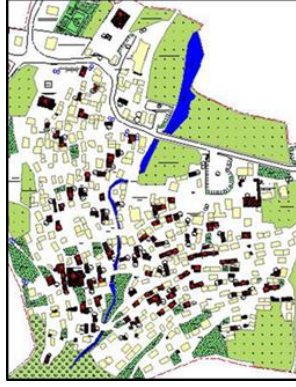
Alanın tarihi ve arkeolojik değerini olumsuz yönde etkileyen en önemli etmenlerden biri 1924 yılında yapılan mübadeledir. Bu mübadele sonrasında Şirince'ye yerleşen göçmen sayısının (1740) Yunanistan'a dönen nüfustan (4000) az olması nedeniyle evlerin çoğu kullanılmamıştır. Bu terk edilmiş evlerin ahşap kısımları yeni gelenler tarafından ya oturdukları evlerin onarımında kullanılmış ya da yakacak odun olarak kullanılmıştır. Bu durum alanın mekânsal olarak bozulmasını hızlandırmış, zamanla bu terk edilmiş evlerin bir kısmı çökmüştür. Bu gelişmeler ise alanın

tarihi ve arkeolojik değerini olumsuz yönde etkileyen bir etmen olarak belirlenmiştir.

- Estetik ve kimlik değeri: Köy iyi korunmuş geleneksel yapıları ile alan için önemli bir kimlik değeri taşımasının yanı sıra doğal bir peyzaj özelliği

a. Şirince'nin genel görünümü

b. Şirince'deki tarihi yapıların alandaki konumu (Akdoğan, 2007)

c. Şirince'nin tarihi yapılarından bir örnek

d. Şirince'nin dini tarihi yapılarından örnekler

e. Şirince'nin geleneksel konutlarından oluşan tarihi sokak dokusu

Şekil 2. Şirince'de bulunan kültürel varlıklara bazı örnekler (Orijinal 2020).

•**Bilimsel değer:** Geleneksel evler, bölgenin yerel mimarisi hakkında bilgi vermektedir. Şirince evleri genellikle yerel yapı malzemeleri ile inşa edilmiş, doğaya ve çevresindeki yapılara saygılı bir konut tipidir. Ancak turizm taleplerinden kaynaklanan bazı modern müdahaleler ve uygulamalar yapıların kültürel dokusunu bozmuştur. Bu da alanın bilimsel değerini olumsuz yönde etkileyen bir etmen olarak tespit edilmiştir.

Alanın tarihi ve arkeolojik değerini olumsuz yönde etkileyen en önemli etmenlerden biri 1924 yılında yapılan mübadeledir. Bu mübadele sonrasında Şirince'ye yerleşen göçmen sayısının (1740) Yunanistan'a dönen nüfustan (4000) az olması nedeniyle evlerin çoğu kullanılmamıştır. Bu terk edilmiş evlerin ahşap kısımları yeni gelenler tarafından ya oturdıkları evlerin onarımında kullanılmış, ya da yakacak odun olarak kullanılmıştır. Bu durum alanın mekânsal olarak bozulmasını hızlandırmış, zamanla bu terk edilmiş evlerin bir kısmı çökmüştür. Bu gelişmeler ise alanın tarihi ve arkeolojik değerini olumsuz yönde etkileyen bir etmen olarak belirlenmiştir.

yapılar ve eklentiler alanın estetik ve kimlik değerini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.

•**Sosyoekonomik değer:** Tarihi yapılar, alanda yaşayan insanların sosyal yaşantısı hakkında fikir vermekte ve turizm amaçlı (restoran veya pansiyon) olarak da kullanılarak ekonomik değerini artırmaktadır. Şirince'de toplam 20.040 dekar olan köy arazisinin % 59'u ekili-dikili alanlardan oluşmaktadır. Tarımsal arazilerin bölünüşüne baktığımızda toplam 11.788 dekar olan tarım arazilerinin çok büyük kısmının zeytinlik, incir ve çeşitli meyve ağaçları (şeftali, kayısı, kiraz, vişne, elma vb.) ile bağ alanlarından oluştuğu görülmektedir (Semenderoğlu ve Oban 2007). Arazi varlığının dağılımına bakıldığında alanın başlıca gelir kaynağının tarım olduğu düşünülse de 1990'lardan sonra alanın turizm değerinin artması bu döngüyü değiştirmiştir. Ayrıca alanın turistik mekanlara yakın, ulaşımı kolay ve kültür turizmi bileşenlerine sahip olması da sosyoekonomik değerini artıran bir diğer etken olmuştur. Ancak Şirince'nin sosyoekonomik değerini olumsuz yönde etkileyen en önemli etkenlerden biri son yıllarda tarımsal faaliyetlerin azalması ve köy ekonomisinin tamamen turizm faaliyetlerine bağlı olması olarak tespit edilmiştir.

Şirince'nin kültürel peyzaj değerlerinin önemini belirlemek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için alanın bu değerlerinin mevcut durumu, güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Değerlendirme sonuçlarına göre, zayıf yönleri iyileştirmek ve güçlü yönleri fayda olarak kullanmak için bir çerçeve önerilmelidir. Bu sayede bölgenin sürdürülebilirliği sağlanmalı, mevcut doku korunmalı ve çevreye duyarlı uygulamalar yapılmalıdır. Şirince'nin yerel yönetimlerinden ve halktan elde edilen bilgiler doğrultusunda alanın kültürel peyzaj açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerini içeren analiz sonuçları aşağıda belirtilmiştir.

Güçlü Yönler

- Şirince'nin geleneksel yapım tekniklerine sahip tarihi ve dini yapılara sahip olması (Şekil 3-a),
- Geleneksel tarihi binaların halen konut olarak kullanılması,
- Alanın tarihi sit alanı olarak ilan edilmiş olması ve tescilli yapıların bulunması,
- Alanın koruma planına sahip olması,
- Yerleşimin kırsal peyzaj özelliğini sürdürmesi (Şekil 3-b),
- Alanın doğal değerlere sahip olması ve iklimsel açıdan elverişli olması,
- Panoramik manzara özelliğinin yüksek olması (Şekil 3-c),
- Bitki örtüsünün yerleşim dokusuyla görsel anlamda uyum göstermesi,
- Geleneksel tarım (ev şarabı ve zeytinyağı gibi geleneksel ürünlerin üretimi) üretiminin devam etmesi,
- Yerel halkın tarihi yapıları koruma konusunda istekli olmaları,

Zayıf Yönler

- Tarihi yapıların orijinalliyi ve köyün panoramik yapısını bozan eklentilerin, modern uygulamaların yapılması (Şekil 4-a),
- Bakımsızlık nedeniyle bozulan atıl binalar (Şekil 4-b),
- Tarihi binaların korunması ve bakımı hakkında yerel halkın yeterince bilgi sahibi olmaması,
- Son yıllarda tarımsal faaliyetlerin ve geleneksel ürünlerin üretiminin azalması,
- Yerel halkın düşük gelir seviyesine sahip olması nedeniyle köyden göçün artması ve kırsal nüfusun azalmasına bağlı olarak kırsal peyzaj özelliğinin bozulması
- Köy halkının tarihi yapıları koruma konusunda istekli olmalarına rağmen yeterli bilgi sahibi olmamaları ve hizmet olanaklarının yetersizliği,
- Geleneksel yer döşemelerinin zamanla bozulması (Şekil 4-c),

Fırsatlar

- Alanın tarihi sit kararının olması yerleşimin korunmasına yönelik bir fırsat oluşturması,
- Köyde bulunan tarihi yapıların restorasyonuna yönelik uluslararası kuruluşların destek sağlaması,
- Yerel halkın koruma sürecine olumlu katkı sunması, bina sahiplerine bakım ve onarım için verilen teşvikler ve teknik destek,
- Yerel halkın Şirince'nin tarihi ve kültürel özelliklerini fırsata dönüştürmesi,
- Yerleşimin topoğrafik özelliklerinin alanın kontrolsüz büyümesine engel olması ve kültürel peyzajın korunması,
- Yerel halkın ürettiği yöresel ürünlerin ekonomik değer taşıma olanağının bulunması,
- Alanın kültürel peyzaj değerlerinin turistler tarafından ilgi görmesi ve ilginin yerel halka sosyoekonomik değer açısından katkı sağlaması,
- Alandaki tarihi yapıların restorasyon çalışmalarının kurallı olması nedeniyle normalde olduğundan hem daha pahalı hem de caydırıcı olması,
- Tarihi binalar için devlet kurumlarından fon ve hibe alma konusunda zorlukların yaşanması,
- Tarihi binaların elden çıkarılması nedeniyle sosyal yapıdaki değişim,
- Tarihi yapıların sürekli ihmal edilmesi sonucu kültürel peyzajın kaybı,
- Nüfusun göç etmesi nedeniyle nüfustaki azalmanın devam etmesi ve kırsal yerleşim alanı olma özelliğini yitirmesi
- Yöresel ürünlerin sağladığı sosyoekonomik değer turist sayısına bağlı olması,
- Yerel halkın göç etmesi ve dışardan göç alması nedeniyle olumsuz yönde kültürel gelişime bağlı olarak yöresel kimliğini yitirmesi,

4. Tartışma ve Sonuç

Şirince'nin kendine özgü mimari dokusu, alanın kültürel peyzaj potansiyelini ivmelendiren en önemli unsurdur. Bu çalışmada kültürel peyzaj değerlerinin önemi ve sürdürülebilirliği, Türkiye'nin başarılı örneklerinden biri olan Şirince örneğinde tartışılmıştır. Elde edilen veriler ışığında genel olarak Şirince'yi; doğal, tarihi ve kültürel değerlerini koruyan bir kültürel peyzaj alanı olarak tanımlayabiliriz. Ancak alanın bu özellikleri 1990'lardan itibaren turizm popülerliğinin artması ile değişmeye başlamıştır. Turizm faaliyetlerinin artması Şirince'nin sosyoekonomik değerini arttırmış olsa da bu durum köyün geleneksel yaşam

Şekil 3.Şirince'nin güçlü yönlerinden geleneksel yapım tekniklerine sahip konutlar (a), kırsal dokusu (b) ve panoramik özelliği (c) (Orijinal 2020)

Şekil 4.Şirince'nin zayıf yönleri; geleneksel yapılara ve yakınına modern yapılar ve eklentiler eklenmesiyle orijinalliğinin bozulması (a), bakımsızlık nedeniyle bozulan atıl yapılar (b) ve bozulan geleneksel yer döşemeleri (c) (Orijinal 2020)

şeklini değiştirmiştir. Yerel halk tamamen turizm faaliyetlerine odaklanarak, geleneksel yaşantılarından ve tarımsal üretimden kopmuştur. Ayrıca turizmden kaynaklanan konaklama ihtiyacının karşılanmasına yönelik geleneksel konutlara yapılan bazı modern müdahale ve uygulamalar da alanın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Bu nedenle köy kültürel peyzaj

özelliklerini kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Belirlenen bu durum Şirince ile ilgili Koca (2019)'nın yapmış olduğu “Geleneksel Şirince evlerinin sürdürülebilir inşaat ilkelerine göre değerlendirilmesi” adlı çalışmada yerel halkın turizme yönlendirilmesi ile yerel yapım tekniklerini bırakarak, yapılarına modern eklentiler yapmaları sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Ancak alan ile ilgili yapılan bu ve diğer çalışmalar Şirince'nin kültürel peyzaj açısından değişimini vurgulamamaktadır. Bu nedenle yapılan bu çalışmada alanın kültürel peyzaj değişimi incelenmiş, bölgenin sürdürülebilirliğini korumak için göçün azaltılması ve bazı önlemler alınarak yerleşimin tarihi ve kültürel dokusunun korunmasına yönelik öneriler getirilmiştir. Bu amaçla;

- Kültürel kimliği, tarihi ve arkeolojik değerlerin korunması ve sürdürülebilirliğine yönelik stratejiler geliştirilmelidir.
- Köyün kent silüeti korunmalı, yere kimlik öğeleri ortaya çıkarılmalıdır.
- Şirince'nin mevcut kültürel peyzaj özelliğini korumak için atıl yapılar yenilenmeli, bu yapılar bölgenin mevcut dokusuna göre inşa edilmelidir. Bu konuda kamu ve özel kuruluşlar konut sahiplerine fon sağlamalıdır. Köyün geleneksel yaşam şeklinin sürdürülebilirliği için sürdürülebilir kalkınma sağlanmalı, göç engellenmeli, yerel tarım ürünleri ve geleneksel köy ürünlerinin satışı desteklenmelidir.
- Alanın kültürel dokusunu bozan, görsel kirliliğe neden olan unsurlar ortadan kaldırılmalıdır.
- Köyün manzara noktaları ön plana çıkarılmalı bu alanlar gerekirse rekreatif alanlar olarak da düzenlenmelidir.
- Köyün geleneksel sokak dokusuna uygun olarak yer döşemeleri kullanılmalı ve sokak iyileştirmesi yapılmalıdır.
- Köyün tarihi ve kültürel özelliklerini tanıtıcı ve yönlendirici tabelalar konulmalıdır.
- Yerel halk tarihi yapıların korunması hakkında bilinçlendirilmelidir. Halkın, tarihi kentsel peyzaj alanlarının planlanma sürecine katılımları sağlanmalıdır.
- Kültürel değerler kentin kimliğini ortaya koyduğundan, her türlü medya (TV, İnternet programları) aracılığı ile tanıtılması gerekmektedir. Gezi rehberleri ve ilgili kişiler tarafından kentin doğal, kültürel ve tarihi dokusunu ortaya çıkaran, görsel ve yazılı eserler hazırlanmalı; sempozyum, panel ve konferanslarda alanın tanıtımı yapılmalıdır.
- Köye gelen ziyaretçilerin doğal-kültürel-tarihi varlıkları koruyarak, şehre kültürel adaptasyonlarını sağlayacak aktiviteler yapılmalıdır.
- Şirince'nin kendine özgü kültürel peyzaj özellikleri korunmalı ve alan benzer yerleşimlere kültürel peyzaj sürdürülebilirliği bağlamında örnek olmalıdır.

Bu çerçevede Şirince'nin, doğal ve kültürel peyzaj değerlerini koruma ve kullanım dengesi gözetilerek, yapılacak olan planlama ve yönetim stratejileri sayesinde alanın sürdürülebilir gelişmesi sağlanmış olacaktır.

Etik Kurul İzin Bilgisi: Bu makalede etik kurul izni gerektirecek bir çalışma yapılmamıştır.

Teşekkür

Bu çalışmaya katkı sunan Fenerbahçe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümü öğrencisi, sevgili öğrencim Esra Ela SARIGÖL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

- Anonim, 2002. http://www.selcuk.bel.tr/Files/dosyalar/imar/Sirince_Koruma_pdf, [Erişim tarihi: 20-04-2021].
- Anonim, 2012-2016. <http://www.lozanmubadilleri.com>, [Erişim tarihi: 20-04-2021].
- Anonim, 2020. <https://www.nufusune.com/194659-izmir-selcuk-sirince-mahallesinufusu#>: [Erişim tarihi: 20-04-2021].
- Anonim, 2019. <https://www.izmirde.biz/?Bid=219468>, [Erişim tarihi: 25-06-2021].
- Anonim, 2021. <https://paintmaps.com/tr/vektorel-haritalar/217/Turkiye-haritasi-vektorel>, [Erişim tarihi: 25-06-2021].
- Akyüz E (1995) Şirince. *Arredamento Dekorasyon* 10:116-118.
- Akdoğan K N (2007) Şirince Köyü Yönetim Planı, https://www.hdm.lth.se/fileadmin/hdm/alumni/papers/CMHB_2007/Turkey.pdf. [Erişim tarihi: 20-04-2021].
- Güler K (2019) Kırsal Peyzajları Hatırla(t)mak: 2019 Yılı ICOMOS Anıtlar ve Sitler Günü Türkiye Etkinlikleri. *Mimarlık* 408:16-18.
- ICOMOS ve IFLA (2017) Principles Concerning Rural Landscapes as Heritage, <http://www.icomos.org> [Erişim tarihi: 20-04-2021].
- Kaya (Köşklük) N (2012) Şirince Köyü Örneğinde Kırsal Mimari Mirasın Kırsal Turizmin Gelişmesine Katkısının Tartışılması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14 (22): 119-123, ISSN: 1309-9132.
- Kılıçaslan Ç, Malkoç E, Özkan MB, Tunçalp G, Aydın AO (2012) Kentsel sit yerleşimlerinde dış mekan yaşantısının değerlendirilmesi: Şirince köyü, Selçuk. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 49 (3): 265-274, ISSN 1018 – 8851.
- Koca G (2019) Evaluation of Traditional Şirince Houses According to Sustainable Construction Principles. *International Journal of Architecture & Planning* Volume 7 Issue 1 pp: 30-49, DOI: 10.15320/ICONARP.2019.65-E-ISSN: 2147-9380.
- McClelland LF, Keller JT, Keller GP, Melnick RZ (1999) National Register Bulletin 30: Guidelines for Evaluating and Documenting Rural Historic Landscapes. Department of the Interior National Park Service Cultural Resources, Washington DC.
- Nemutlu F, Uzun O, Çetinkaya G, Dilek F, Açıksöz S, (2012) Determination of the cultural landscape values of Lake Suğla in Turkey. *Journal of Food, Agriculture & Environment* Vol.10 (2): 949-955.
- Öztürk E ve Nemutlu F (2018) Kültürel Peyzaj Değerlerinin Kentsel Tasarımda Kullanımı: Lapseki (Çanakale) İlçesi Örneği, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 20 (1): 14-25, DOI: 10.24011/barofd.378077.

Semenderoğlu A ve Oban R (2007) Şirince’de Kültürel turizmin gelişimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 22:174-184.

Sayın  (1997). Şirince Köyü’ne Sosyolojik Bir Bakış. Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, 4- 6 Eylül 1997, Selçuk, s: 293 – 296.

Tekdamar D (2017). Tarihi ve arkeolojik mirasın sürdürülebilirliği bağlamında kültürel peyzaj koridorlarının planlanması ve tasarımı: Amasra rneği. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

UNESCO, (2015). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO World Heritage Centre, Paris.